NOAPTEA DE SÂNZIENE. THE EXIT FROM LEVIATHAN

Lăcrămioara Berechet

Senior Lecturer, PhD., „Ovidius" University of Constanța

Abstract: Our study aims to identify the spiritual scenario closed in the anagogic structures of the novel Noaptea de Sânziene [trans. The Forbidden Forest], the spiritual experiences of regaining the identity lost in the profane time. The epic scenario instantiated by the characters explains the manifestations of the sacred and the possibility of transcending the fall in the historical time.

Keywords: sacred, profane, mythic time, historical time, spiritual experiences.

Aventura spirituală a personajelor din *Noaptea de Sânziene* are un parcurs metanoic, declanșat de libertatea spirituală ce le dezleagă de normele moralei care supune. Experiențele sophianice pe care le trăiesc personajele, le ajută să își regăsească identitatea pierdută în arcanele timpului istoric. Scenariul epic actualizează *complexul mitic al ascensiunii* și *al din Constanțalegatului,* ontologemul alchimic, *unyo conniunctio* (arhetip al ființei diadice junghiene) și motivul mitic al nunții în cer, ancorate în text ca strategii mistice ale parcursului metanoic, care explică manifestarea sacrului și posibilitatea de a transcende căderea în timpul istoric: "A te libera prin propriile tale lanțuri, a face din obstacole vehiculul ascensiunii, a transforma ispitele în instrumente de perfecțiune".[1]

De altfel scenariul aecstei istorii complicate ar putea fi rezumat astfel: căutarea unei ieșiri miraculoase din timpul istoric imaginat metaforic de miticul Leviathan, către Altceva, printr-o poartă strâmtă, o cameră secretă, pornind de la trăirea unei experiențe care îl poate elibera pe om de natura sa :"Mă întreb dacă nu există și altceva; ceva care să plece tot de-aici, dintr-o dragoste, dar care să ducă *în altă parte*. Mi-e foarte greu să-ți explic. Nu înțeleg nici eu. S-ar putea totuși ca să mai fie o ieșire, pe care noi n-o vedem. Faptul acesta că tu ne-ai întâlnit pe amândoi ar putea fi *un semn,* ar putea semnifica ceva".[2]

Din pântecele balenei se poate ieși și prin înțelegerea simbolurilor, a semnelor sacre, identificate de Ștefan în imaginea metaforică a unor *ferestre* care se deschid salvator din corpul timpului istoric. Persoanjele sunt însetate de decodarea acestor mesaje enigmatice pe care evenimentele cele mai banale le conțin. Simbolurile sunt asemnea unor mesaje care depășesc gândirea rațională și sunt purtătoarele unei funcții vindecătoare. Omul nu poate trăi în haos, crede Mircea Eliade. Personajele sunt îngrozite mai ales de moartea lor spirituală, de staza în capcanele splendorii sau ale tragediei, pe care viciul ignoranței o poate hrăni. Sacrul este pentru aceste personaje dimensiunea structurală a conștiinței lor, trăiesc transfigurator fiecare eveniment al existenței, amplifică, reînnoiesc creativ trăirile. Gândirea simbolică este o parte constitutivă a

[1]Mircea Eliade, *Erotica mistică în Bengal*, Editura "Jurnalul Literar", București, 1994, p. 115.
[2]Mircea Eliade, *Noaptea de Sânziene*, Bucureşti, Editura Minerva, 1991vol. I, p. 28.

BDD-A26474 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:34:38 UTC)

propriei gândiri. Ștefan o avertizează pe Ileana că totul depinde de Timp: ”Să scapi de Timp. Să ieși din Timp. Privește bine în jurul d-tale: ți se fac din toate părțile *semne*. Urmărește-le”.[3] Discursul acestor personaje anunță permanent prezența semnelor care refac dialogul cu Deinosul și indică ieșirea din timpul mic al istoriei.

Unul dintre aceste semne indiciale este sărutul aproape traumatic prin care cei doi trăiesc epifania rupturii ontice, care le va permite de acum încolo să își urmeze harta inițierii. Ștefan rostește obsedant cuvintele Sfântului Pavel[4]: ”Taina aceasta este mare...sînt de altfel cuvintele Sfântului Pavel, își aminti dintr-o dată Ștefan, și se tulbură. Așa ar fi trebuit să îi spună Ilenei: ”taina aceasta este mare!”.[5] ”

Altele sunt semne care indică echilibrele diadice, între sacru și profan. Un exemplu pare să fie pentru Ștefan integrarea în ritmurile cosmice: **”**trebuie să mă integrez ritmurilor cosmice**,** spuse el, trecând pe lângă Ioana. Este și acesta un mare secret. L-am învățat de la Anisie**”.**[6] Își doresc cu o vie iubire să trăiască starea de miracol, sunt în căutarea Celui care nu lipsește niciodată, vor liniștea celui ce își știe Iubitul prezent în fiecare clipă a vieții, stare de ontofanie pe care o trăiesc doar sfinții: ”Un sfânt nu trăiește ca noi în timp: trăiește numai în prezent, nu are trecut; pentru el Timpul nu curge, într-un anumit fel, neînțeles, stă pe loc. Și eu tocmai asta îl întrebam: cum izbutește, el sfîntul, un asemenea miracol, ca să nu mai simtă timpul trecând prin el, măcinându-l, ucigându-l cu încetul?” [7] Atădată îi spune Ioanei:”aș vrea să pot iubi și eu, ca sfinții, mai mulți oameni cu aceeași tărie, cu care te iubesc pe tine. Dar nu pot...”[8]

Traseul călătoriilor spirituale este deviat de ”Magia Suveranului legător”, iar personajele par uneori suflete apostate. Legile moralității diurne, morala celor mulți este transcensă, motiv pentru care ei trec drept rebeli, suflete răzvrătite, ” demoni ce visează”, sunt ”suflete înaripate” care nu se lasă înșelați de aparenta lipsă de sens a evenimentelor, trăiesc paradoxal: ”eu sunt o femeie stricată”, îi spune Ileana logodnicului său, în timp ce Ștefan este urmărit de gândul de a putea ”să iubești două femei în acelasi timp”.

Personajele au experiența stranie a celei de a doua nașteri. Textul introduce o altă temă reiterantă în literatura lui Mircea Eliade, *Vita nova,* nașterea sufletului, intrarea în cel de al doilea nivel al vieții interioare.Unul dintre aceste personaje, născute a doua oară**,** este Anisie: **”**Omul ăsta a descoperit o mare taină, șopti Ștefan aplecându-se peste masă. A învățat cum să trăiască. Trăiește el ca om, ca ființă totală- și nu se lasă trăit de țesuturile lui, de glandele lui, de automatismele lui, ca noi toți, ceștilalți...Nu mai ține seama decât de timpul cosmic: de zi și de noapte, de creșterea și descreșterea lunii, de anotimpuri. Și acest timp cosmic, după câte mi-a spus, va fi, într-o bună zi, pentru el, abolit”.[9] Pentru Anisie natura este o carte din care deslușește tainele morții și ale reînvierii, textul mistic al primelor revelații metafizice despre Timp. El însuși a devenit un personaj

[3]Idem.

[4]Textul biblic la care face referire Ștefan este cel care trimite și la semnificația mistică a Nunții care se săvârșește în Cer.”25. Bărbaţilor, iubiţi pe femeile voastre, după cum Hristos a iubit Biserica şi s-a dat pe sine pentru ea. 26.Ca s-o sfinţească, curăţind-o cu baia apei prin cuvînt. 28.Aşadar bărbaţii sunt datori să-şi iubească femeile ca pe înseşi trupurile lor. Cel ce-şi iubeşte femeia, pe sine se iubeşte. 29.Căci nimeni vreodată nu şi-a urât trupul său, ci fiecare îl hrăneşte şi îl încălzeşte, precum şi Hristos Biserica.30. Pentru că suntem mădulare ale trupului Lui, din carnea Lui şi din oasele Lui. 31. De aceea, va lăsa omul pe tatăl său şi pe mama sa şi se va alipi de femeia sa şi vor fi amândoi un trup. 32.Taina aceasta mare este; iar eu zic în Hristos şi în Biserică. ”(Efeseni 5, 28-32)

[5]Mircea Eliade, *Noaptea de Sânziene*, vol. I, p. 43.

[6]Mircea Eliade, *Noaptea de Sânziene*, vol. I, p. 78.

[7]Ibidem, p. 69.

[8]Ibidem, p. 111.

[9]Mircea Eliade, Noaptea de Sânziene, vol. I,p.84.

BDD-A26474 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:34:38 UTC)

fără timp:”Deși are câțiva ani mai mulți ca noi, pare cu zece ani mai tânăr. Pare un băiat de 25 de ani”.[10]

Din aceeași serie sinonimică a personajelor face parte Ciru Partenie, un scriitor realist, a cărui operă este impregnată de semnificații mistice. Întrebarea obsesivă a uneia dintre prozele sale: ”E departe stâna?”, dincolo de aparența profană a interogației, pare să camufleze de fapt magia întrebării Mariei Magdalena saua Regelui Pescar. Romanul reia tehnica textelor sapiențiale a căror „inspiraţie simbolică”, mediază cunoaşterea printr-o hermeneutică recuperatoare. Ștefan Viziru descifrează sensurile anagogice ale întrebării: ”Eu cred că are totuși o semnificație, reîncepu Ștefan cu înfrigurare. ..Bunăoară: Mai e mult până în Rai? Sau: Unde e Dumnezeu? Mai e mult până la Dumnezeu?”[11] Sunt personaje care sesizează semnele sacrului, dar sunt și sesizați de către acesta.

Personajele eliadiene pătrund într-o tainică memorie a lumii; acestora le vorbește fiecare lucru, cunosc rostul mistic al experiențelor trăite, măsura inimii, posedă o cunoaștere îngăduitoare cu ignoranța oamenilor, sunt încrezătoare în puterea de recuperare a ”sufletului înaripat”, deoarece văd harta călătoriei spirituale, redistribuie pentru neofiți indiciile sacrului camuflat în profan. Li se spune în fiece moment încotro îi conduce focul aprins din inima lor.

Pe harta acestei călătorii se află și camera *Sambo:* ”Și atunci, în clipa aceea, am înțeles ce este *Sambo*. Am înțeles că există aici, lângă noi, pe pământ, la îndemâna noastră, și totuși invizibil celorlalți neinițiați, există un spațiu privilegiat, un loc paradisiac, pe care, dacă ai avut norocul să-l cunoști, nu-l mai poți uita toată viața. Căci în Sambo simțeam că nu mai trăisem până atunci; trăiam altfel, într-o continuă, inexprimabilă fericire. Nu știu de unde izvora beatitudinea asta fără nume. Mai târziu, amintindu-mi de Sambo, am fost sigur că acolo mă aștepta Dumnezeu și mă lua în brațe, îndată ce îi călcam pragul. N-am mai simțit, apoi nicăieri și niciodată, o asemenea fericire, în nicio biserică, în niciun muzeu; nicăieri și niciodată ”.[12]

Tema este prezentă și în nuvela *Secretul doctorului Honigberger*. Denumită printr-un algoritm lingvistic evocator, Sambo, și ar putea fi un limbaj indirect care să trimită la *sambhogakāya* sau corpul de bucurie, epifania glorioasă a lui Buddha, accesibilă numai boddisattvilor, despre care discută Milarepa în învățăturile sale cunoscute sub titlul de Mahamudra.[13]

Personajele disciplinate de morala iubirii, cerc hermeneutic al cunoașterii, ale cărui atribute descriptive sunt: renunțarea la sine care eliberează iertarea, toleranța, bunătatea, vederea mistică.Ele cunosc de asemnea ieșirile din pântecele Leviathanului. Cel care este călăuzit de morala iubirii se află în comuniune cu sacrul și redescoperă frumusețea universală a sinelui pe care o exprimă în limbajele indirecte ale științelor sacre, ale textelor sapiențiale ori în discursul artelor de inițiere: ”Am rătăcit în căutarea propriului sine; eu am fost călătorul și eu am fost destinația”.[14]

Perspectiva teozofică (Jakob Böhme[15]), aprecia că în mod simbolic, *Sophia*, Feciora divină, inocența marială, femeia fecioară, se aflau *in illo tempore* în corpul lui Adam. Separarea *Sophiei* ar fi consecința tragică a dorinței de putere pe care omul primordial o exercită asupra Soației sale mistice. Pierderea *Sophiei* este comparată cu o crucificare, căreia îi urmează înălțarea, căutarea perepetuă a feciorei celeste în destinul trecător, căutare a pietrei filosofale, a dublului ființei, a

[10]Idem.
[11] Mircea Eliade, op. cit. p.85.
[12]Ibidem, p. 91.
[13] *Milarepa, marele yoghin tibetan.Introducere în Yoga Maha-Mudra*. Editura Impact, 1991, după traducerea din1938 a lui W.Y.Ewans-Wentz.
[14]Hazrat Inayat Khan, *Sufism, Calea iluminării*, București, Editura Sophia, 2003, p.26.
[15] Jakob Böhme, *Aurora sau răsăritul care se întrezăreşte*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1993.

BDD-A26474 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:34:38 UTC)

androginului, *opus alchymicum,* în limbajul junghian. Ceea ce apropie hierologia junghiană de teoria sacrului a lui Mircea Eliade este faptul că intimitatea psihicului este cosiderată de Jung sacră, în măsura în care în acest *locum* se trăiesc epifaniile.

Irina, soția lui Vădastra, întruchipează simbolic feminitatea serafică, cea al cărei corp s-a alchimizat. Imaginea femeii aflată în iubirea *rug*ăciune, *Oranta* : ”Cînd spui Tatăl Nostru, începu ea, să nu te gândești la nimic. Să spui așa, de mai multe ori:Tată! Tată! Până ți se face întuneric. Apoi să spui mai tare: Tată! Tată! Tată al Nostru! Și-atunci să asculți. Dar să nu-ți fie frică. Poate îți vorbește, poate te cheamă”.[16] Iconul decodează semnificația rugăciunii ca *reamintire* a identității pierdute, timp îmbogățit care săvârșește ruptura de nivel ontic și permite accesul în timpul tare, contractat, aflat la capetele acoladei istorice, la începutul și sfârșitul acesteia. Irina amintește relația directă de iubire dintre Tată și Fiu și îl ajută pe Ștefan să transforme destinul tragic al Ioanei și al copilului său; nu doar viața trebuie trăită ca hierofanie, ci și moartea, care este așteptată ca *mahâparinirvana.*[17]

Arhetipul omului-dumnezeu care poate iubi mai mulți oameni în același timp, *imago dei,* este pecete călăuzitoare ce integrează și ilumineză *umbra,*[18] transmisă prin imagini ”pline de mistere și de promisiuni, care atrag, facinează copleșesc, apără împotriva întâlnirii directe”[19] cu divinitatea.Pe de altă parte, în limbaj misitc se consideră că divinitatea *umbrește* corpul călătorului, îl acoperă cu umbra sa călăuzitoare. Călătoria către sinele întreg începe întotdeauna dintr-o margine a eului restrâns, și se încheie întotdeuna într-un centru.[20] În romanul lui Mircea Eliade**,** itinerariul spiritual se împlinește apocatastazic în noaptea de Sânziene. Există în labirintul întunecos al timpului istoric și refuzuri ale iubirii, care lasă poarta deschisă infernului și aduc în intimitatea ființei rătăcirea. Reîntregirea finală este rodul mistic al iubirii acceptate liber și, paradoxal, apocatastaza aduce ultima revelație :” căci Dumnezeu e Totul în toți”(Pavel, I,Cor,15-28).

Mircea Eliade nu împărtășește ideea lui Rudolf Otto conform căruia miracolul presupune întreruperea legilor de către *Cel Ce* le-a făcut, pentru a interveni în creație. Reintegrarea în condiția adamică dă posibilitate omului să recunoască miracolul în orice formă a creației divine, în care sacrul s-a limitat pe sine pentru a se manifesta. În textele literare ale lui Mircea Eliade personajele feminine și artiștii sunt cei care aud cuvântul Cântării. Fecioara spune *Fiat* și face loc divinității în trupul său din care va izvorî Iubirea mântuitoare. Gestul nu reface supunerea sclavului, ci dăruirea împărătească, cea care devine Imago Dei, arhetip al fecioriei lăuntrice: „Cum să le arăt că este aceeaşi lumină ascunsă pretutindeni, în toate lucrurile, cât ar fi ele de urâte? În orice pată de igrasie pe un perete, în orice împroşcătură de noroi?” [21] este replica Marinei, strania „pictoriţă” personaj itinerant în câteva nuvele, *Uniforme de general, Incognito, Pe strada Mântuleasa.* În *Noaptea de Sânziene*, Ileana, Ioana, Irina, Cătălina păstrează prospeţimea netrucată a unei gândiri inspirate,

[16] Mircea Eliade, *Noaptea de Sânziene*, vol.I. p.102.

[17] Ioan Petru Culianu, *Mircea Eliade*, București, Editura Nemira, 1995, p. 284. Culianu povestește cum toți cei aflați alături de Mircea Eliade în momentul morţii sale au simțit trecerea sa în lumile de dincolo ca pe revelarea unei mari taine, *mahâparinirvana*, un ultim dar făcut de maestru discipolilor.

[18]Conform teoriilor junghiene inconștientul colectiv se exprimă prin vise, mituri, basme, povestiri fantastice, în care operează epifanic prin mijlocirea simbolurilor, a imaginilor arhetipale, patternuri înnăscute, de o mare putere energetică. Conflictul dintre ele provoacă dezechilibrul energetic dintre anima-animus, inconștient-conștient, gândire-sentiment-intuiție-senzație și generează patologia, nevrozele.Opusele care ajung în contradicție, se integrează superior într-o ordine mistică a complementariilor, în traseele hierologiei junghiene. Este un proces similar cu vindecarea prin redescoperirea sacrului ca structură fundamentală a gândirii umane la Mircea Eliade, la care profanul nu este altceva decât o limitare a sacrului manifestat. Conștiința mitică, dimensiune constitutivă a gândirii umane poartă intuiția acestui mister.

[19] C. G. Jung, *În lumea arhetipurilor*, Editura Jurnalul literar, București,1994, p. 69.

[20] Paul Evdochimov, *Femeia și mântuirea lumii*, București, Editura Sophia, 2015, p.251.

[21]Ibidem, p. 22.

BDD-A26474 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:34:38 UTC)

experimentează existența cu o inocenţă ritualizantă, reintegrează plenar în lume şi vindecă infirmităţile sufleteşti ale celor pe care îi iniţiază

Întâlnirea lui Ștefan cu soția ocultă, Ileana, are loc în Noaptea dintre ani, 1 ianuarie, 1942, prima noapte de dragoste în nopțile războiului: ”Mi-e frică, vorbi ea repede. Mi-e frică de tine la lumină printre oameni. Te pierd.(...)În pădure simt că poți să fii al meu. Te-am regăsit aici, în întuneric, printre arbori.” În aceeași noapte, Ștefan săvârșește în ordine mistică *hybrisul* , dorind să ia în posesie corpul *feciorei*, să fie doar el iubitul *soției oculte*: ”Aș fi vrut doar să știu”, încercă Ștefan, dar Ileana îi prinse gura și-l ținu așa, sărutându-l multă vreme. ”Te rog!”spuse ea târziu. Uită pentru o clipă că experiența este tainică, dincolo de morala domestică, vrea să domine. Din fascinanta tipologie a feminității arhetipale textul modelează în Ioana,tipul demetric, matern, principiul umed al fecundității sacre, al apei vii, elixir al vieții, și prin Ileana tipul afroditic, forța dizolvantă, extatică, răvășitoare a sexualității, Marea Prostituată, Fecioara Kaly, inaccesibilă, a cărei nuditate este cu neputință de îmbrățișat de către muritori. *Sophia* le cuprinde pe amândouă, este Sufletul Lumii, partea femeiască a Logosului.

Paradoxal, nunta profană coboară în orizontalitatea condiționărilor :”gândește-te bine ce faci” ”ai grijă ce ceri” [22]. Ileana din *Nunta în cer* își părăsește iubiții, inexplicabil pentru ei, în momentul în care aceștia își doresc ritualizarea iubirii printr-o căsătorie profană, timp nefast, tradus de Ileana ca formă a intrării în somnul destrupării; atunci rostește acele cuvinte cu sens mistic,”gândește-te bine ce faci” ”ai grijă ce ceri”.[23] Întruparea iubirii leagă de cer. Destruparea iubirii leagă de orizont, de fugă, de neant, de rătăcire, de strigăt în pustie, de golul timpului căzut în istorie.

Romanul *Noaptea de Sânziene* poate fi citit și ca o poveste tainică despre eliberarea prin corpul de lumină al nopții. ”Lumina neînserată” a Nopții de Sânziene este ultima treaptă a urcării anagogice, marea Taină, Euharistia (*Imagini și simboluri,Mituri vise și mistere*, ș.a), pe care omul întâlnește iubirea lui Dumnezeu și o salvează în sine. În limbaj vernacular iubirea divină este simbolizată prin vinul care înveselește inima, sângele viței de vie, beția trează, starea de Iubitor, cea pe care ființa o regăsește în sine după abandonul întrebării neîncrezătoare. Marea taină, pe care Ștefan ar vrea să o împărtășească Ilenei în momentul intrării pe porțile solstițiale. Textul reia, prin retorica insistenței, procedeu propriu discursului sapiențial, tema celei de a doua nașteri, care în ordinea metafizică se referă la extragerea patimilor din corpul profan, o transformare alchimică coincidentă misteric cu taina botezului, prin care firea recuperează simbolic făptura adamică și se integrează în ritmuri, cum ar spune Anisie. Taina iubirii înnoiește făptura, înscriind-o în antropologia solarității. Călătoria de întoarcere în lumină a sufletului dezvăluie iluzia morții, intrarea în lumea eidelor–sânziene, ieșire din rama vieții și trezire în pura existență. Călătorul își încheie itinerariul spiritual și clipa se transformă în veșnicie, când află că este pura existență, corp de Lumină, *Sambo*gakaya.

Semioza indusă este cea a călătoriei spre moarte a celor doi, conform cu scenariul ezoteric a *Cărții tibetane a morților, Bardo-Thodol*, în care moartea este prezentată ca vis al vieții. Dacă Gavrilescu, personajul din *La Țigănci* ratează prima stare de Bardo, întâlnirea cu lumina existenței pure, coborând pe scara nedesăvârșirii în manifestare, Ileana și Ștefan par să nu rateze taina cea

[22]Mircea Eliade, *Nuntă în cer,* Editura pentru Literatură, București, 1969.

[23]În Cântarea cântărilor,din ”Adevărul literar și artistic”,1926,(an VII), p.4 și în Limbajul secret al misticei indiene,din ”Vremea”,1932, (an V), nr244, p.7, Mircea Eliade decodează sensul anagogic al poemului biblic ca necesitate de sfințire a omului, de androginizare, întrupare a pruncului, a iubirii desăvârșite, ideal al tuturor tradițiilor metafizice și religioase, înainte de căsătoria profană:”În ordine mistică, aceeși Comunitate (a sfinților) este identificată după um am văzut,cu al zecelea Sephirah, care se numește fie Malcuth (care însemnează literal, Regat sau Regn), fie Schekinah (prezența lui Dumnezeu, atât în sfera divină cât și pe pamânt) și care la rîndul ei poate fi simbolizată prin Regină, Soție, Lună, etc”.

BDD-A26474 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:34:38 UTC)

mare, descrisă de tibetani ca *Chikay Bardo*, percepţie a luminii clare a suprarealităţii, calea sostițială către marea eliberare.

Se poate observa faptul că aventura inițierii provoacă aventura limbajului, creând acel *fantastic de semnificații*, despre care vorbește Marcel de Certeau în *Fabula mistică*.[24] Aventura practicii textuale secundează în textele eliadiene itinerariile spirituale, elaborând un *modus loquendi* cababil să decodeze nesfîrșitele alterări ale sensului. Ficțiunea inserează spații de expresie în care are loc rostirea sapiențială, textul spațializează aventura cunoașterii: ”Eram sigur că mi se făcuse un *semn…*nu e numaidecât nevoie să vezi cerurile deschizându-se. *Dacă ai fi venit într-adevăr cu maşina, aşa cum mi-am închipuit eu la început…*”, ”Nu înțeleg”. Decodarea solicită practici transversale, capabile să descifreze tranzitul indefinibil al misterului diseminat în lucrurile lumii.

Opacizarea semnului se realizează prin procedee lingvistice precum folosirea ghilimelelor, scrierea cu majuscule sau utilizarea altor caractere. Tehnica retrage cuvântului valoarea designativă, generând o resemnatizare secretă, marcată de o retorică a insistenței. Reprezentative sunt în acest sens, în literatura lui Mircea Eliade cuvinte precum: *căldura, melancolia, neliniştea, uitarea, lotusul, strada, peştera, „paserea”, săgeata, zborul, strada, Marea Fugă, aproape aviator sau în textul de față, Marele Om*. Acest limbaj indirect, deschide cuvântul spre o formă poetică ;cuvânul răsucit naște mistic, prin răstignirea sensului, spiritul viu al cuvântului creator, altfel închis în litera moartă: ” Începută în pictură, această ”distrugere a limbajului ” s-a extins la poezie, la roman și, recent de tot, odată cu Ionescu, la teatru....E vorba de ceva mai mult decât o distrugere, este o regresiune către haos, către un fel de *massa confusa, primordială....o modalitate germinală a materiei.* La mulți artiști moderni se simte că distrugerea limbajului plastic nu este decât prima fază a unui proces cu mult mai complex și că facerea unui univers nou trebuie în mod necesar să îi urmeze”.[25]

Finalul romanului inserează motivul mitic al călătoriei spre Împărăție, cale ce trece prin ”punctul crucial al erosului pământesc”, în care ”otrăvurile letale” se alchimizează în ”descoperiri cerești”, cei doi își pierd patimile, se egalizează, unul ca altul și unul cu altul, se supun călăuzirii celei mai înalte, erosului divin, se dezgolesc din nou, ca la începuturi, când erau găzduiți în Eden, goi, cu neputință de cuprins de Altcineva decât de focul ”rugului aprins”, de Iubirea călăuzitoare. Deși s-au găsit, ei nu-și mai aparțin pentru că se risipesc în toate, devin una, iar noaptea se face zi și moartea se face viață: ”În Împărație nici nu se însoară, nici nu se mărită, ci sunt ca îngerii lui Dumnezeu”(Matei,22-30). Ar putea fi unul dintre scenariile redescoperiii sacrului în romanul *Noaptea de Sânziene*, care semantizează tema jertfei în registrul unuia dintre complexele mitice universale, reconstiuit în multe dintre religiile și gnozele lumii și anume, androginia, ca șansă a ieșirii din pântecele Leviathanului.

Căderea în Timp pare să fie pentru personajele romanului *încercarea labirintului* care, la sfârșitul experiențelor expiatoare le readuce vederea despătimitoare. Răul are chip omenesc și în roman el poartă măștile războiului, ale legionarismului, forme ale căderii și ale participării colective la**”**cina demonică”, la care omul primește trupul și sângele ”marelui sacrificator”. Lumile carcerale ale Leviathanului. Romanul introduce tema uitării identității și intrarea în ”Vastul legat cosmic”. Contextul politic în care se desfășoară destinul tragic al personajelor descrie în mod simbolic aspectul nocturn al ființei. Într-o succesiune caleidoscopică, evenimentele istoriei ce își proiectează teroarea asupra lumii sunt următoarele: războiul este anunțat de ocuparea Poloniei de către Germania nazistă; în țară primul-ministru, Armand Călinescu, este asasinat de legionari;

[24] Michel de Certeau, *Fabula mistică, Secolele XVI-XVII*, Editura Polirom, Iași,1996.
[25]Mircea Eliade,*Aspecte ale mitului*, Editura Univers, București, 1978, p.69.

BDD-A26474 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:34:38 UTC)

drept răspuns, sute de legionari sunt executați, iar trupurile lor sunt expuse în piețe, cadavrele sunt aruncate pe un maidan, în apropierea Cotrocenilor ș oamenii sunt invitați să vină și să privească aceste atrocități. Germania atacă Franța, Belgia și Olanda, Sovietele cer Basarabia, România trece de partea Axei, generalul Antonescu cere regelui să abdice. Începe Rebeliunea legionară, Garda de Fier se împotrivește generalului Antonescu. Pe străzile Bucureștiului evreii sunt ”fugăriți ca fiarele sălbatice, înjunghiați și îmbucătiți ca la abator!”[26]

Rebeliunea legionară este văzută apocaliptic: se instalează anarhia, pungașii și haimanalele din mahalalele Bucureștiului devastează orașul, prădează și omoară. România declară război sovietelor și cere recuperarea provinciei Basarabia, pierdută cu un an înainte. Urmează lovitura de stat a regelui Mihai, încetarea ostilităților față de Soviete, intrarea în țară a armatei ”eliberatoare”, tifosul exantematic în Moldova, decimarea diviziilor românești în Cehoslovacia, prăbușirea lui Hitler. Haosul se instalează abominabil: patrulele românești trag fără somație în bandele de spărgători, Berlinul este cucerit de trupele sovietice, se anunță moartea lui Hitler. În țară se speră în căderea guvernuuil Groza, impus de Vîșinski. Are loc la 15 august, bombardamentul atomic asupra Japoniei și în 1948, abdicarea Regelui Mihai.

Experiența războiului este transformată în aventură spirituală, o inițiere despre căderea în timpul istoric. Experiențele războiului aduc răul în intimitatea personajelor, îl fac cunoscut în inima devastată de suferință. Corupte în centrul ființei, acestea coboară pe *o axis mundi* interioară, spre hăurile nopții apocaliptice, își asumă puterile ”marelui sacrificator”. Izbăvirea de rău în istoria decăzută pornește însă, în mod necesar, aventura spirituală a căutării. Pentru Ștefan Viziru, Ileana, Ioana, Anisie, Biriș, Cătălina, Eonul întrupat al iubirii extrage din ființa coruptă răul și îl înstrăinează. Ființa înțelege mecanismele ispitirii ca fiindu-i străine, îi deconspiră inutilitatea scenariului și dincolo de farsa tragică a dezordinii istorice rămâne ordinea superioară, pe care conștiința mitică o devoalează, dezvelind idolii de falsa strălucire. Răul, rămas exterior inimii, nu mai poate corupe. Prin partea sa istorică, romanul decodează, în limbajul religiosului fenomenologic, dezechilibrul provocat de război între *logos* și *eros,* principiile miturilor fondatoare.

Căderea în timpul istoric este surprinsă în rama unei farse absurde. La fel ca în infratragediile ionesciene, personajele trăiesc sentimentul abandonului; pe scena lumii, pare că omul este singur, părăsit de puterile *deinosului*. Mircea Eliade întoarce această înțelegere nihilistă în termenii redescoperirii sacrului, singurul care poate da sens existenței. Ieșirea din farsă este anunțată de procesul tainic al reamintirii identității, sacre, enunțată sophrosinic.”Eu nu sunt. Tu ești Cel ce este”.

Singurul *”spectator*” lucid metafizic se dovedește Ștefan Viziru, care nu se lasă controlat de istoria tulbure, știind să destrame iluzia cosmică: ”În fond nu mă pot lăsa posedat de un eveniment, oricât ar fi el de actual și de catastrofal. Îl discut un ceas, două, încerc să îl înțeleg, mă acomodez sau nu mă acomodez cu el, dar apoi trec mai departe și mă ocup de altceva. Măcar de atâta libertate să mai profităm, cât ni se mai îngăduie: libertatea de a ne alege subiectele de reflecție, de conversație sau de glumă”.[27] Ștefan își asumă față de istorie rolul celui care deconspiră seducțiile camuflate ale scenariilor ce stau sub semnul lui *Diâbolé.*

În aventura războiului, ”marele sacrificator” are inima de piatră, *timpul Leviathanului* pervertește. Stefan înțelege pericolul ca sensul istoriei să dispără în pântecele Leviathanului: ”Tocmai asta te întrebam și eu adineauri: crezi într-adevăr că numai prin moarte ne putem elibera de Timp, de Istorie? Atunci existența omenenească n-ar avea nici un sens. Atunci, ne-am afla aici,

[26]Noaptea de Sânziene, op.cit., vol II, p.12.
[27]Ibidem, vol I .p. 147.

BDD-A26474 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:34:38 UTC)

în viață, în istorie, din greșeală. Dacă numai moartea ne îngăduie să ieșim dinTimp și din istorie, nu ieșim de fapt nicăieri; regăsim doar neantul...” Dar ce-mi spui mie toate astea?! îl întrebă Ileana cu o subită enervare în glas. De ce-mi vorbeștidespre moarte și despre neant și despre pântecul balenei?!”[28]

La fel cum profanul este considerat de către Mircea Eliade o limitarea sacrului manifestat, timpul istoric își găsește semnificația doar în raport cu timpul eschatologic, clipa istorică fiind o treaptă a scării către vederea eidetică. Starea paradisiacă este călăuza destinului istoric, oricât de greu ar părea de crezut. Conștiința mitică, ritualul religios, recuperează energiile începutului, reamintesc starea paradisiacă. Întrebarea ce conține camuflat mesajul spațiului paradisiac, prin aluzia la spațiul mioritic, revine aproape obsedant: ”mai e mult până la stână”?

Acolada istoriei cuprinsă între anii 1936-1948, în care au loc evenimentele, închide simbolic personajele în pântecele Leviathanului, animal monstruos din Vechiul Testament, simbol al Infernului, și al"Judecatii de Apoi: ”E grav, continuă înfrigurat poetul. Succesul legionarilor înseamnă un nou succes pentru Hitler. Și triumful lui Hitler înseamană moartea noastră spirituală, și poate chiar fizică, moartea tuturor”. Între parantezele istoriei ființa sa nu cade în ”somnul morții”, nu își uită identitatea, nu devine captivă într-un timp slăbit. Surghiunul este întrerupt, se transcend fracturile timpului. În afara acestui timp carceral, Ștefan se identifică cu ce este , nu cu ce are, își regăsește identitatea. Inițierea vine în urma *vegherii* :”*A sta de veghe*, a fi pe deplin conștient, a fi prezent în lumea spirtului” și oarecum absent în timpul istoric.

Pentru Ștefan Viziru timpul istoric este încadrat de imaginația mitică între ”începutul lumii” și Apocalipsă. Timpul istoric apare ca o enclavă într-un netimp sau într-un prezent veșnic. Destinul se trăiește între parantezele timpului istoric decăzut, în care se dă lupta cu ignoranța, cu suferința, cu patimile, dar tot aici se află și vindecarea: ”spre a te vindeca de acțiunea Timpului trebuie să te întorci înapoi și să dai de ”Începutul lumii”.[29] ”Viața n-ar merita trăită dacă, pentru noi, oamenii moderni, ea s-ar reduce exclusiv la *istoria* pe care o facem. Istoria se petrece exclusiv în Timp, și prin tot ce are el mai bun, omul încearcă să se împotrivească Timpului. Adu-ți aminte când te-ai îndrăgostit prima oară. Mai trăiai atunci în Timp”?[30]

Ștefan află că reîntorcerea este posibilă, deoarece planurile nu au fost niciodată separate: în cel mai negru timp al uitării, omul s-a aflat întotdeauna în vecinătatea centrului, lângă *o fereastră*. Experiențele fac parte din proiectul sophianic, aduc în manifestare adevărul, viața trăită călăuzitor**.** Ieșirea din labirint prin ferestrele de lumină, ”frânghii mistice”, ”lanțuri de aur”, ”picături de lumină” ce aduc gustul de cer în ființă, îi revelează lui Ștefan Viziru supraviețuirile sacrului în profan. Lumea este prezență vie a Luminii Taborice, coloană de foc, rug aprins al Iubirii. Se poate ieși din timpul istoric oricând, pe coloanele nesfârșite de lumină ce izbucnesc din picăturile profanului. Ștefan trăiește fulgurant acest sentiment de încredere, de triumf al spiritului; burta Leviathanului este fulgerată de Lumină, iar bezna timpului istoric se risipește. Pe marea scenă a *Spectacolului* omul nu este singur, ci călăuzit de Iubire. Viața nu este o farsă absurdă, există ieșiri. E nevoie însă de o nouă naștere, o naștere mistică și de o solidarizare a celor două lumi, *Unio mystica, coincidentia oppositorum , incipit vita nova,* începutul unei existențe paradoxale metafizic, așa cum o descrie Mircea Eliade în *Mefistofel și androginul,* un mod de a fi simultan în Timp și în afara Timpului,având conștiința unui centru ontologic personal, dar totodată al unui centru ontologic transpersoanal, în care contrariile sunt abolite și atunci,”în camera goală

[28]Ibidem, vol.I, p. 157.
[29]Ibidem.p.83.
[30]Noaptea de Sânziene, vol.I p.214.

BDD-A26474 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:34:38 UTC)

se face lumină".[31] Solidarizarea celor două lumi nu omogenizează, pentru că în continuare trebuie extras "mărul de aur" dintre milioanele de mere doar poleite cu aur.

Împăcarea cu istoria revelează misterul totalității**.** Pe verticala axei, într-un lung zbor, sunt instalate două porți solstițiale, una care marchează intrarea în labirint și cealaltă, care indică ieșirea din labirint. În planul temporalității liturgice ele sunt însemnate de două nopți. Una în care noaptea se lasă învinsă de zi, și exprimă începutul ascensiunii, solstițiul de iarnă,și cea de a doua, în care ziua, egală cu noaptea, marchează *un hiatus,*o deschidere a cerurilor, căreia îi urmează, ritualic, coborârea. În roman călătoria începe într-un moment de hiatus, căruia îi urmează dramatic coborârea în infernul istoriei și se încheie, după doisprezece ani, tot într-un moment de hiatus, căruia nu îi mai urmează însă nicio coborâre, pentru că cei doi, asemenea eroului din basm, trec porțile solstițiale în lumina orbitoare (1934-1946). Porțile oamenilor, porțile micilor mistere și porțile zeilor deschid calea "celui de-al treilea timp" sau timpul lui Ianus,[32] cum îl numește René Guenon, prezentul insesizabil, care conține întreaga realitate. Androginia insesizabilă a experiențelor mistice este detaliată și de Mircea Eliade: Ieșirea din labirint este anunțată de lumina care țâșnește din corpul Leviathanului. Timpul și Istoria dispar în cel de-al teilea timp al lui Ianus, prezent continuu, care abolește contrariile. Acesta pare a fi mesajul pe care Ștefan îl trimite Ilenei din labirint. Misterul totalității face parte din drama umană.[33]

Pierre Riffard sistematizează șase categorii de practici textuale care transmit mesajul ocult în disciplinele ezoterice: comportamentul personajelor situat în afara normelor (intelectual, spiritual, moral, afectiv, social, profesional), criptarea ideii în discursuri echivoce, misterioase, în interstiții mitice, parabolice, alegorice. Se practică de asemnea închiderea mesajului în jocuri de cuvinte, îndiscursul profetic, oracular, enigmatic, jocuri de limbaj care antrenează echivalări sinonimice, paronimice, fonologice, ambiguități, tăceri, gesturi. Inițiatorul protejează centrul, dar permite oapropiere periferică a neofitului, alegând să instrumenteze un joc al aparențelor, de cele mai multe ori spectaculoase, atât cât să atragă înspre cunoaștere, din curiozitate. Mesajul este încriptat cel mai adesea sub semnul anodinului, banalului sau prin transmiterea sa de către persoanje degenerate, foarte puțin credibile. Cuvintele hermetice rostite de profeți, de sfinți dezvoltă o bogată polisemie sau blochează semioza prin semantismul paradoxal, ca în exemplul:"cel ce își iubește viața o pierde"(Ioan. XII.25).Tropii, precum căldura, soarele, ascensorul, pădurea se constituie într-un limbaj crepuscular, "parlar cruz", în descendența nobiliară a poemelor din ciclul *Les Fidèles d'Amour*.

Printre invariantele tematice ale texteor ezoterice Pierre Riffard enumeră: imaginile și figurile Apocalipsei, viziunea cosmologică, concepția pesimistă asupra istoriei, dualismul, periodizarea temporalității istorice, docrina celor doi Eoni, Eros Logos, nevoia de a primi inspirația divină, cunoașterea prin inițiere, tema căderii și a mântuirii, reintegrarea în timpul paradisiac al ființei, de dinainte de cădere, androginitatea, natura demonică, natura angelică, principiile

[31]Mircea Eliade, *Mefistofel și androginul*, Editura Humanitas, București,p.41.

[32]Al treilea chip al lui Ianus, Ochiul lui Siva, în care se naște "simțul veșniciei", simbolizează în ordine ezoterică și Androginul, timpul fast în careziua esteegală cu noaptea, corpul mistic al Sfîntuuil Ioan Botezătorul, apud. René Guenon, op. cit.

[33]Iubirea sacrificială a unui sfânt transcende iluzia dualismului, a diferenței profan-sacru."pentru un rishi, însă, orice datorie,socială, etică, religioasă ajunge inutilă. El nu seroagă pentru că zeul e în sine; nu sacrifică, pentru că altarul e însuși trupul lui iar focul sacrificial, respirația: nu se teme penru că e fără teamă, după cum e brahman însuși"p.84 (Iubirea mistică în Bengal) Tot în registrul iubirii sacrificiale este integrată și dragostea care înfruntă primejdia, iubirea femeii care aparține altcuiva , simbolizată prin cuplul mistic Krishna-Radha, perechea adulteră, este mai prețioasă decât iubirea unei mirese. Amanta mistică , anloagon al Sofiei este inseparabilă uniunii mistice:"Nici Dumnezeu, nici propriul suflet nu poate cunoaște fără amanta mistică" , p.111. Refacerea perechii mistice ideale, confluentă iubirii de mamă, de prietenă, de slugă și de soție, permite revelarea integrală a ființei, dincolo de sexualitate, oglindă magică în care "fața" se arată către Față. Ispitele se transformă în instrumente de perfecțiune, înlănțuirile în ordinea atașamentelor erotice sunt folosite în scopul eliberării. Satisfacția nu este căutată niciodată, cidoar contactul cu energiile care l-au creat,trăirea stării de sat cit ananda, unire a contrariilor.

BDD-A26474 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:34:38 UTC)

polarității, a metamorfozei continue, aspirația către totalitate, transcendența, impersonalitatea autorului, care nu își asumă învățătura, deoarece sursa învățăturii este întotdeauna transcendența, planul subtil, corespondențele și analogiile oculte. Aceste invariante sintetizate din opera unor calsici ai ezoterismului[34] își subordonează alte serii tematice, care la rându-le organizează rizomatic strategii de constituire a sensului**.** Uimitor este faptul că toate aceste teme se regăsesc și în romanul *Noaptea de Sânziene*, ceea ce ne îngăduie să credem că acest text legatar lasă la îndemâna cititorului discipol un fel de testament secret al scenariilor posibile de redescoperire a sacrului, construiește ”ferestre” sau ieșiri din pântecele Leviathanului.

Medierea referenţială, un procedeu simbolic pre-textual funcționează și în romanul *Noaptea de Sânziene*. Trimiterea ”instaurativă”[35]la baladaMiorița, conduce lectura către ontologia simbolică a textului, prezentată de eroul baladei ca o înțelegere cosmologică a relației om-lume. În lucrarea sa *De la Zalmoxis la Gengis-Han*, analizînd balada *Miorița*, într-un amplu studiu comparativ, Mircea Eliade se oprește și asupra semnificațiilor metafizice ale textului folcloric. Poate cea mai interesantă observație a istoricului religiilor, care poate deveni o posibilă cheie de lectură pentru înțelegere a mesajului lui Ștefan din labirint, se referă la faptul că lumea nu este sacră în sine, perspectiva păstorului asupra lumii nu este panteistă, *ci ea se transformă într-un cosmos liturgic, prin voința eroului de a transforma un eveniment nefericit într-o taină a nunții.*

Dimensiunea liturgică a eroului este cucerită prin voința lui de mistică solidaritate cu lumea. Răspunsul lui Ștefan Viziru în ce privește ieșirea din burta balenei este același cu al păstorului, care înțelege că nu se poate apăra de destin cu aceleași strategii care extrag dintr-o situație conflictuală de viață, că nu poți anula sensul istoriei, nu te poți extrage terorii Istoriei șinici Timpului, dar nici abandonul în disperare ori în răzvrătirile iconoclate, proclamarea nihilismelor absolute ca unice întâmpinări cognitive ale absurdului existențial nu sunt soluția, ci voința viguroasă de a impune un sens absurdului însuși, întorcând nefericirea morții într-o *feerie nupțială**:*** ”...păstorul nu se comportă ca alți reprezentanți iluștri ai nihilismului modern. Răspunsul său e cu totul altul: preface nenorocul care-l condamnă la moarte într-*un mister al tainei nunții maiestuos și feeric care, în cele din urmă, îi permite să triumfe asupra propriului destin*”.[36] În acest nod textual romanul rescrie *mitul veșnicei reîntorceri* din perspectiva dramei christologice, care salvează tragicul destin uman supus Istoriei; în final destinul este transfigurat și reintegrat unor valori care pot rămâne necunoscute în lipsa revelației sau a inițierii. Ștefan Viziru Redevine solidar cu istoria, pe care o trăiește în unitate cu sacrul și apoi găsește *firul de aur* care îl leagă de cer. *Coincidentia oppositorum* este trăită ca paradoxală unitate a vieții și a morții.

BIBLIOGRAPHY

Böhme, Jakob, *Aurora sau răsăritul care se întrezăreşte*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1993.
Culianu, Ioan Petru, *Mircea Eliade*, București, Editura Nemira, 1995.
Durand, Gilbert, *Figuri mitice şi chipuri ale operei – de la mitocritică la mitanaliză*, Bucureşti, Editura Nemira, 1998
Eliade, Mircea, *Nuntă în cer*, Editura pentru Literatură, București, 1969.
Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, Editura Univers, București, 1978.

[34]Ibidem, p. 308 și urm.
[35]Gilbert Durand ,*Figuri mitice şi chipuri ale operei – de la mitocritică la mitanaliză*, Bucureşti, Editura Nemira, 1998, p.72.
[36]Ibidem. p. 263.

BDD-A26474 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:34:38 UTC)

Eliade, Mircea, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*: *Studii comparative despre religiile şi folclorul Daciei şi Europei Orientale*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1995.
Eliade, Mircea, *Erotica mistică în Bengal*, Editura ”Jurnalul Literar”, București, 1994.
Eliade, Mircea, *Imagini şi simboluri*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1996.
Eliade, Mircea, *Mefistofel și androginul*, Editura Humanitas, București,1995.
Eliade, Mircea, *Noaptea de Sînziene,* Bucureşti, Editura Minerva, 1991.
Evdochimov, Paul, *Femeia și mântuirea lumii*, București, Editura Sophia, 2015.
Jung, C. G. *În lumea arhetipurilor*, Editura Jurnalul literar, București,1994.
Khan,Hazrat Inayat, *Sufism, Calea iluminării*, București, Editura Sophia, 2003.
Milarepa, marele yoghin tibetan.Introducere în Yoga Maha-Mudra. Editura Impact, 1991, după traducerea din1938 a lui W.Y.Ewans-Wentz.

Riffard, Pierre, *Qu'est-ce que l'ésotérisme ? Anthologie del'ésotérisme occidental* Paris, Edition Robert Laffont, 1990.

BDD-A26474 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:34:38 UTC)